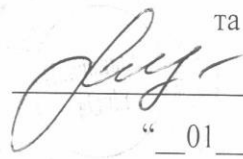

Міністерство освіти і науки України

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

 С.М. Лутковська

“_01_”_08_ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПАТЕНТОЗНАВСТВО

для аспірантів

Галузь знань	13 – Механічна інженерія
Спеціальність	132 - Матеріалознавство
Освітній рівень	третій – доктор філософії

Вінниця 2022 р.

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Патентознавство» для підготовки аспірантів галузі знань 13 – «Механічна інженерія» спеціальності 132 – «Матеріалознавство» – Вінниця: ВНАУ, 2022 р. – 14 с.

Розробник:

Ярошенко Л.В. к. т. н., доцент кафедри електроенергетики, електротехніки та електромеханіки

Лектор :

Ярошенко Л.В. к. т. н., доцент кафедри електроенергетики, електротехніки та електромеханіки

Викладачі, які проводять практичні заняття:

Ярошенко Л.В. к. т. н., доцент кафедри електроенергетики, електротехніки та електромеханіки

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри електроенергетики електротехніки та електромеханіки

Протокол № 18 від «13» червня 2022 року

Завідувач кафедри, д. т. н., професор _____ В. А. Матвійчук
(підпис)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні навчально-методичної комісії інженерно-технологічного факультету

Протокол № 10 від «15» червня 2022 року

Голова навчально-методичної комісії факультету _____ Л.В. Швець
(підпис)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії університету

Протокол № 1 від «22» липня 2022 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 13 – Механічна інженерія	Нормативна	
Змістових блоків – 2	Спеціальність 132 - Матеріалознавство	Рік підготовки (курс):	
Індивідуальне науково-дослідне завдання		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 10 аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6	Освітній рівень: третій – доктор філософії	Лекції	
		24 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		72 год.	год.
		Індивідуальні завдання: год.	
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: – 26,7 % ауд./ 73,3 % с. р. с.

Програма навчальної дисципліни передбачає пере-зарахування кредитів освітніх компонентів, отриманих студентами, які навчались за програмою академічної мобільності, неформальної та інформальної освіти за наявності відповідних підтверджуючих документів.

Передбачено розробка аудіо-курсу, дистанційних online курсів для здобувачів з особливими освітніми проблемами інклюзивної освіти.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

- *Мета вивчення дисципліни:* Дисципліна «Патентознавство» належить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін. Актуальність курсу зумовлена тим, що у сучасних умовах патентні права та система їх захисту стимулюють глобальний інноваційний розвиток. Завдяки процедурі створення і захисту об'єктів промислової власності країни-продуценти інновацій мають додатковий стимул для розвитку нових технологій, а країни, що розвиваються можуть активно їх впроваджувати у виробництво. Міжнародне визнання прав інтелектуальної власності розглядається як регулюючий механізм, що сприяє та забезпечує динамічну конкуренцію і торгівлю між країнами.

- Основна мета вивчення навчальної дисципліни «Патентознавство» є оволодіння знаннями і практичними навичками у сфері охорони, захисту та використання об'єктів промислової власності..

Завдання: вивчення теоретичних засад і здобуття практичних навичок управління об'єктами промислової власності; підвищення ефективності функціонування інноваційних підприємств, державних установ та інших об'єктів інноваційної інфраструктури.

3. Програма навчальної дисципліни

Блок 1. Промислова власність

Тема 1. Система інтелектуальної власності. Науково-технічна творчість та її результати; Виникнення, становлення і розвиток поняття інтелектуальної власності; Об'єкти інтелектуальної власності; Законодавство України про інтелектуальну власність.

Тема 2. Промислова власність. Об'єкти інтелектуальної власності; Об'єкти винаходу та корисної моделі; Умови надання правової охорони винаходу (корисній моделі); Промисловий зразок.

Тема 3. Право на одержання патенту. Право авторства; Порядок оформлення та подання заявки на винахід; Вимога єдності винаходу; Загальні вимоги до змісту документів заявки; Склад заявки; Опис винаходу (корисної моделі) та вимоги до нього; Формула винаходу (корисної моделі) і вимоги до неї; Вимоги до ілюстративних матеріалів; Реферат та вимоги до нього; Документи, що додаються до заявки; Порядок одержання патенту на промисловий зразок. Подання заявки, пріоритет винаходу; (Метод лекція-бесіда)

Тема 4. Експертиза заявки на винахід та процедура видачі патенту. Експертиза заявки на винахід (корисну модель); Оскарження рішення за заявкою; Публікація відомостей про винахід; Процедура видачі патенту України на винахід; Сплата збору за дії, пов'язані з охороною прав на винаходи; Припинення дії патенту та визнання його недійсним.

Блок 2. Авторське право

Тема 5. Патентування в іноземних державах та реалізація патентних прав. Патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах. Права та обов'язки власника патенту на винахід (корисну модель); Особисті немайнові права; Майнові права суб'єктів права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки; Взаємовідносини співвласників патенту.

Тема 6. Передача права на використання винаходу. Ліцензії на право користування об'єктами інтелектуальної власності; Види ліцензій; Повна ліцензія; Виключна ліцензія; Невиключна ліцензія; Обов'язкові умови та реквізити ліцензійного договору; Примусове відчуження прав на винахід (корисну модель). Право на раціоналізаторську пропозицію.

Тема 7. Право на раціоналізаторську пропозицію. Раціоналізаторські пропозиції - найпоширеніший вид технічної творчості. Ознаки раціоналізаторської пропозиції. Автори і співавтори раціоналізаторських пропозицій; Складання, подання та розгляд заяви на раціоналізаторську пропозицію. Права автора раціоналізаторської пропозиції та їх захист. (Лекція - дискусія)

Тема 8. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності. Всесвітня організація інтелектуальної власності; Міжнародна охорона промислової власності; Міжнародна охорона літературної і художньої власності.

4. Результати навчання за дисципліною

Мета вивчення дисципліни: забезпечити умови формування і розвитку аспірантами програмних компетентностей, що дозволять їм оволодіти основними знаннями, вміннями, навичками, необхідними для подальшої професійної та професійно-наукової діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен сформувати такі програмні компетентності:

інтегральні компетентності:

– Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі матеріалознавства, проводити дослідницько-інноваційну діяльність, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

загальні компетентності

- Здатність знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для розв'язання задач і прийняття рішень;

- Розуміння значення дотримання етичних норм та авторського права при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності.

фахові компетентності

- Здатність обґрунтовувати технічні рішення на основі розуміння закономірностей роботи технічних систем і процесів із застосуванням математичних методів та моделей.

Програмні результати навчання

- Інтегрувати існуючі методики та методи досліджень та адаптувати їх для розв'язання наукових завдань при проведенні дисертаційних досліджень;

- Дотримуватись етичних норм, враховувати авторське право та норми академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень, презентації їх результатів та у науково-педагогічній діяльності;

- Координувати роботу дослідницької групи, вміти організувати колективну роботу;

- Вміти використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та освітній діяльності.

Також вивчення даної дисципліни формує у здобувачів освіти *соціальних навичок (soft skills)*: комунікативність (реалізується через: метод роботи в парах та групах, метод самопрезентації), робота в команді (реалізується через: метод проектів), лідерські навички (реалізується через: робота в групах, метод проектів, метод самопрезентації).

Компетентність (№ з матриці ОНП)	В якій темі (лекції чи практичному занятті) відображається	Зазначити абзац	Іноваційна методика
ЗК1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	Тема 1. Система інтелектуальної власності. Тема 2. Промислова власність.		Традиційним методом
ЗК2 Здатність знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для розв'язання задач і прийняття рішень	Тема 2. Промислова власність.		Традиційним методом Проблемно пошукові
ЗК4 Здатність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації українською та іноземними мовами	Тема 4. Експертиза заявки на винахід та процедура видачі патенту. Тема 6. Передача права на використання винаходу.		Традиційним методом
ФК2 Здатність обґрунтовувати технічні рішення на основі розуміння закономірностей роботи технічних систем і	Тема 3. Право на одержання патенту.		Традиційним методом Проблемно пошукові

процесів із застосуванням математичних методів та моделей			
ФК5 Спроможність спілкуватись в галузі механічної інженерії в діалоговому режимі в різномовному середовищі	Тема 5. Патентування в іноземних державах та реалізація патентних прав. Тема 8. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності.		Традиційним методом

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових блоків і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
л		пр	лб	інд	с.р.	л		пр	лб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
<i>Блок 1. Промислова власність</i>													
Тема 1. Система інтелектуальної власності.	18	4	4			10							
Тема 2. Промислова власність	18	4	4			10							
Тема 3. Право на одержання патенту	12	2	2			8							
Тема 4. Експертиза заявки на винахід та процедура видачі патенту	12	2	2			8							
Разом за блоком 1	60	12	12			36							
<i>Блок 2. Авторське право</i>													
Тема 5. Патентування в іноземних державах та реалізація патентних прав	18	4	4			10							
Тема 6. Передача права на використання винаходу	18	4	4			10							
Тема 7. Право на раціоналізаторську пропозицію	12	2	2			8							
Тема 8. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності	12	2	2			8							
Разом за змістовим блоком 2	60	12	12			36							
Усього годин	120	24	24			72							

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість год.	
		Денна	Заочна
<i>Блок 1</i>			
1	Об'єкти промислової власності та особливості національного законодавства у сфері промислової власності	4	
2	Винахід, ознайомлення зі складом заявки на винахід та вимогами до документів, які входять в заявку	4	
3	Промисловий зразок, умови набуття правової охорони промислового зразка	2	
4	Особливості правової охорони знаків для товарів та послуг	2	
Разом за блоком 1		12	
<i>Блок 2</i>			
5	Міжнародна патентна класифікація	4	
6	Порядок та етапи патентного пошуку	4	
7	Види та форми ліцензійних договорів	2	
8	Патентування об'єктів промислової власності за межами України.	2	
Разом за блоком 2		12	
Усього		24	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість год.	
		Денна	Заочна
<i>Блок 1</i>			
1	Місце патентного права в економічному, технологічному та науковому розвитку країн.	10	
2	Відмінності права власності на об'єкти промислової власності від права власності на матеріальні об'єкти.	10	
3	Система законодавства України у сфері патентного права. ДП Український інститут промислової власності(Укрпатент)	8	
4	Права якими володіють заявники і правонаступники прав промислової власності та роботодавці.	8	
Разом за блоком 1		36	
<i>Блок 2</i>			
5	Правові й організаційні форми патентування винаходу, корисної моделі, промислового зразка.	10	
6	Патентування об'єктів промислової власності в іноземних державах.	10	
7	Правове регулювання засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.	8	
8	Право на раціоналізаторську пропозицію.	8	
Разом за блоком 2		36	
Разом		72	

Орієнтовний перелік тем індивідуальних творчих завдань

За рішенням кафедри студенти готують реферати та доповіді на щорічну науково-технічну конференцію співробітників кафедри.

Завдання 1. Проаналізувати право на раціоналізаторську пропозицію.

Завдання 2. Розглянути право на фірмове (комерційне) найменування.

Завдання 3. Пояснити зміст терміну «патентоздатність» та розкрити його на конкретних прикладах.

Завдання 4. Дати аргументовану відповідь відносно ситуації, яка склалась на підприємстві.

При виконанні трудових обов'язків працівник Коновалюк створив винахід "Пристрій для виміру електроструму". Вважаючи, що йому належать особисті немайнові і майнові права інтелектуальної власності, він подав заявку з метою отримання охоронного документу на зазначений об'єкт. Довідавшись про це, роботодавець, оскільки в трудовому договорі не було вирішено питання розподілу прав на створені винаходи, звернувся до юриста з проханням дати роз'яснення, які права він має на цей об'єкт і яким чином він може їх реалізувати та захистити.

Який винахід визнається службовим? Як розподіляються права між працівником і роботодавцем на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору?

Завдання 5. Охарактеризувати суб'єктів права промислової власності з позицій цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами творчої діяльності.

Завдання 6. Здійснити аналіз патентного права.

Завдання 7. Описати порядок одержання патенту в Україні.

Завдання 8. Обґрунтувати відповідь. *Чи маєте Ви право звернутися з позовом до підприємства про відшкодування морального збитку за затримку в укладенні угоди, а також виплаті матеріальної винагороди за проведену роботу по створенню промислового зразка?*

Завдання 9. Визначити роль промислової власності в економічному розвитку держави.

Завдання 10. Розглянути процедуру подання заявки на одержання патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Завдання 11. Проаналізувати переваги та недоліки процесу патентування об'єктів промислової власності.

Завдання 12. Розглянути ситуацію і дати обґрунтовану відповідь на запитання: У якому порядку оформляється, подається заявка на винахід, створений автором у зв'язку з виконанням службового завдання? Чи має право автор отримати патент на своє ім'я?

Інженер заводу "Маяк" створив за завданням адміністрації технічний пристрій, що відповідає вимогам, які пред'являються до винаходів, і подав на нього заяву до Патентного відомства. Однак йому було відмовлено у видачі патенту із зазначенням на недотримання встановленого порядку охорони винаходу, створеного автором у зв'язку з виконанням службового завдання.

Завдання 13. Проаналізувати право на реєстрацію компонування інтегральної мікросхеми та його захист.

Завдання 14. Дати визначення гудвілу та охарактеризувати його з позицій нематеріального активу підприємства.

Завдання 15. Описати розподіл прав між роботодавцем та винахідником у процесі службового винаходу.

Завдання 16. Розглянути ситуацію і дати обґрунтовану відповідь.

Група осіб отримала патент на спосіб отримання палива для двигунів внутрішнього згорання. Спочатку за згодою всіх співвласників патенту ними було укладено кілька ліцензійних угод, винагороду за якими розподілялась між усіма патентовласниками порівну. Однак в подальшому між ними виникли розбіжності, пов'язані з розподілом винагороди. Зокрема, група патентовласників, які активно займалися роботою по комерційній реалізації розробки, вважала, що їх частка винагороди повинна бути збільшена. Крім того, вони вказують, що деякі особи включені до складу патентовласників без достатніх підстав, оскільки не брали безпосередньої участі у створенні розробки.

Їх противники, не оспорюючи по суті останнього доказу, вказували, що без їх участі в числі заявників патент на дану розробку взагалі не міг бути отриманий групою осіб, так як базою для створення розробки послужили результати науково-дослідної роботи, досягнуті при виконанні ними службового завдання в період їх роботи в НДІ. Сторони звернулися до юриста за консультацією.

Які роз'яснення повинні бути дані? Як використовується запатентована розробка, якщо між співвласниками патенту не може бути досягнута угода?

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

- залік	-портфоліо
- екзамен	- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
-тести	- презентації здобувача та виступи на наукових заходах;
-розрахункові роботи	
-контрольні роботи	
-самопрезентації	

- інші види індивідуальних та групових завдань.

9. Форми поточного та підсумкового контролю

-	
контрольна робота	-презентації
-захист звітів	-дослідницькі проекти
-тестування	-самоконтроль
- екзамен	-взаємоперевірка

10. Критерії оцінювання результатів навчання*

Вид навчальної діяльності	Бали
Атестація 1	
Участь у дискусіях на лекційних заняттях	2
Участь у роботі на практичних заняттях	2
Захист звітів з робіт	21
Виконання контрольних робіт, тестування	5
Всього за атестацію 1	30
Атестація 2	
Участь у дискусіях на лекційних заняттях	2
Участь у роботі на практичних заняттях	2
Захист звітів з робіт	21
Виконання контрольних робіт, тестування	5
Всього за атестацію 2	30
Індивідуальні та групові творчі завдання (виконання гугл-презентації, презентації за заданою проблемною тематикою, виконання макетів, виступ на наукових конференція)	10
Підсумкове тестування	
Разом	100

У кінці семестру, здобувач вищої освіти може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру, до 10% за показники наукової, інноваційної, навчальної, виховної роботи та студентської активності і до 30% підсумкової оцінки - на екзамені.

Шкала оцінки знань студента

Оцінка за національною 4-бальною шкалою	Рейтинг студента, бали	Оцінка за шкалою ECTS
Відмінно	90 – 100	A
Добре	82-89	B
	75-81	C
Задовільно	66-74	D
	60-65	E
Незадовільно	35-59	FX
	1-34	F

Якщо здобувач упродовж семестру за підсумками контрольних заходів набрав (отримав) менше половини максимальної оцінки з навчальної дисципліни (менше 35 балів), то він не допускається до заліку чи екзамену. Крім того, обов'язковим при мінімальній кількості балів за підсумками контрольних заходів є виконання індивідуальної творчої роботи (презентації).

Програма навчальної дисципліни передбачає врахування результатів неформальної та інформальної освіти при наявності підтверджуючих документів як окремі кредити вивчення навчальних дисциплін.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Усний виступ, письмові відповіді, виконання і захист творчої роботи, тестування	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

11. Методичне забезпечення

1. Програма навчальної дисципліни.
2. Плани самостійної роботи студентів.
3. Методичні розробки для викладача.
4. Методичні вказівки до практичних занять для студентів.
5. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів.
6. Питання та завдання до контролю засвоєння розділу.
7. Перелік питань до заліку.

12. Рекомендована література

Базова

1. Дергачова В.В., Пермінова С.О. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / В. В. Дергачова, С. О. Пермінова; за ред. О. А. Гавриша – К.: НТУУ «КПІ», 2015. – 416 с.: 23 іл.
2. Наукова діяльність, Патентознавство. Інтелектуальна власність : підручник /Укладачі: Г.О. Оборський, І.М. Чістякова, Д.Д. Татакі, О.С. Білоусов, І.К.Кривдіна, В.П.Кубко, С.Х. Яворський. – К : Каравела, 2016.- 232 с.
3. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти [текст] Підручник: 3-тє вид., перероб. та доп. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л.Литвинчук. – К.: «Центр учбової літератури», 2017. – 504 с.

Допоміжна

1. Практикум з патентознавства для магістрів спеціальностей галузі знань 18 Виробництво та технології / О.В. Денищенко, С.Є. Барташевський, Є.А. Коровяка, В.О. Расцветаєв ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Д. : НТУ «ДП», 2019. – 70 с.

2. Наукова діяльність. Патентознавство. Інтелектуальна власність: Підручник / Укладачі: Г.О. Оборський, І.М. Чістякова, Д.Д. Татакі, О.С. Білоусов, І.Б. Кривдіна, В.П. Кубко, С.Х. Яворський. — К.: Каравела, 2017. — 232 с. ISBN 978-966-2229-79-0

13. Інформаційні ресурси

1. Тестові завдання (внутрішній сайт ВНАУ)
2. Методичні розробки (внутрішній сайт ВНАУ).
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/svit>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/inventions.html>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://sips.gov.ua/ua/microcircuits.html>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://sips.gov.ua/ua/industrial_prototypes.html
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua/ua/signs.html>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://sips.gov.ua/ua/origin_commodity.html
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://sips.gov.ua/ua/blanki_pohodj.html
11. Освітній портал. URL: <http://www.osvita.org.ua/>
12. Український інститут науково - технічної та економічної інформації.
URL: [http://www/uintai.kiev.ua/](http://www.uintai.kiev.ua/)
13. БД SCOPUS. URL: <http://www.scopus.com>
14. Пошукова система GOOGLE АКАДЕМІЯ. URL: <http://www.scholar>
15. Веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України (Київ). URL:
<http://www.nplu.org/>
16. Веб-сайт Книжкової палати України імені Івана Федорова (Київ). URL:
<http://www.ukrbook.net/>
17. Веб-сайт «Бібліотеки в мережі Internet»
<http://library.zntu.edu.ua/reslibrel.html>.
18. Веб-сайт Бібліотеки Конгресу США. URL: <http://www.loc.gov/>
19. Веб-сайт Національної бібліотеки Франції. URL: www.bnf.fr/.
20. Веб-сайт Британської бібліотеки. URL: www.bl.uk/